

Bilaga 4

Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män

Bilaga 4

Fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män

Innehållsförteckning

Sammanfattning.....	7
1 Ekonomiska resurser för kvinnor och män i åldern 20–64 år.....	7
1.1 Tid och sysselsättning.....	8
1.1.1 Förvärvsarbetstid och tid i hemarbete	8
1.1.2 Sysselsättning	8
1.2 Lön och inkomst.....	9
1.2.1 Månadslön	9
1.2.2 Inkomster	9
1.3 Socialförsäkringsersättningar	11
1.3.1 Föräldrapenning.....	11
1.3.2 Ohälsa	11
Sjukpenning.....	12
Förtidspension	12
1.3.3 Pensionsrätt och premier.....	13
1.3.4 Underhåll till barn.....	14
1.4 Stöd vid arbetslöshet.....	14
1.5 Kapital.....	15
1.6 Skatt	16
1.7 Disponibel inkomst	17
1.7.1 Individuell disponibel inkomst	17
1.7.2 Ekonomisk standard	19
2 Föräldraskapets ekonomiska villkor för kvinnor och män.....	19
2.1 Tid och sysselsättning.....	20
2.2 Lön och inkomst.....	20
2.2.1 Månadslön	20
2.2.2 Inkomster	20
2.3 Socialförsäkringsersättningar	20
2.3.1 Föräldrapenning.....	21
2.3.2 Ohälsa	22
2.3.3 Pensionsrätt och premier.....	22
2.4 Stöd vid arbetslöshet.....	22
2.5 Kapital.....	23
2.6 Skatt	23

2.7	Disponibel inkomst	23
2.7.1	Individuell disponibel inkomst	23
2.7.2	Ekonomisk standard.....	24
2.8	Ekonomiska konsekvenser av föräldraskapet – ett typfall.....	24
3	Slutsatser.....	26
3.1	Marginella förändringar i ekonomiska resurser	26
3.2	Mindre ekonomiska resurser för mammor än för pappor	26
3.3	Föräldraskapet kostar mammor mer än pappor	27
3.4	Jämn fördelning av arbete nyckelfråga för ekonomiskt oberoende ...	27

Tabellförteckning

1.1	Månadslön och kvinnors lön i procent av mäns lön efter sektor 2003	9
1.2	Månadslön och kvinnors lön i procent av mäns lön efter livscykel 2002	9
1.3	Löneinkomst, arbetsinkomst samt förvärvsinkomst efter livscykel 2002	10
1.4	Förvärvsinkomst efter sysselsättningsgrad 2002	11
1.5	Antal personer med förvärvsinkomst efter livscykel 2002	11
1.6	Sjukpenning efter livscykel 2002	12
1.7	Sammansättning av pensionsbelopp till förtidspensionärer 2002	12
1.8	Pensionsbelopp till förtidspensionärer efter livscykel 2002	13
1.9	Privat pensionssparande efter livscykel 2002	14
1.10	Arbetslöshetsförsäkring 2002	14
1.11	Arbetsmarknadsutbildning 2002	15
1.12	Kapitalinkomst netto efter livscykel 2002	15
1.13	Kapitalinkomst netto 2002	16
1.14	Förmögenhet efter typ av tillgång 2002	16
1.15	Skatt på inkomst-, kapital-, fastighet och förmögenhet efter livscykel 2002 ...	16
1.16	Sammansättning av individuell disponibel inkomst 2002	17
1.17	Disponibel inkomst uppdelad på inkomstslag 2002. Makrovärden, medelvärden samt kvinnors andelar	18
1.18	Ekonomisk standard efter livscykel 2002	19
2.1	Föräldrapenning vid barns födelse efter livscykel 2002	21
2.2	Föräldrapenning för vård av barn efter livscykel 2002	21
2.3	Genomsnittlig föräldrapenning per dag vid födelse/ vård av barn efter livscykel 2002	22
2.4	Sammansättning av individuell disponibel inkomst för ensamstående med barn 2002	23
2.5	Sammansättning av individuell disponibel inkomst för sammanboende med barn 2002	24
2.6	Nettoförändring av föräldraskap 1994-2003	25

Diagramförteckning

1.1	Faktiskt arbetad tid i betalt arbete efter livscykel 2003.....	8
1.2	Pensionsrätt för personer i åldern 20–64 år 2002.....	13
1.3	Privat pensionssparande som andel av disponibel inkomst efter livscykel 2002.....	14
2.1	Nettotransfereringar till föräldrar 2002.....	24
3.1	Disponibel inkomst 2002 efter olika inkomstslag	26

Sammanfattning

Syftet med denna bilaga är att visa fördelningen av ekonomiska resurser mellan kvinnor och män i åldern 20–64 år. Vidare görs en särskild belysning av föräldraskapets ekonomiska villkor för mammor och pappor med små barn och äldre barn.

I förra årets bilaga visades hur brister i jämställdheten mellan kvinnor och män tar sig ekonomiska uttryck. Kvinnor utför en större andel av det obetalda arbetet än män. En hög grad av obetalt arbete sätter en gräns för omfattningen av betalt arbete. Jämfört med män arbetar kvinnor inom sektorer och yrken där lönenivån är lägre och där deltidstjänster är vanligare. Dessa faktorer är några av skälen till kvinnors lägre inkomst från arbetsmarknaden.

Kvinnors lägre inkomst av marknadsarbete reproduceras i socialförsäkrings-, arbetslöshets- och pensionssystemen, eftersom marknadsinkomsten ligger till grund för ersättningen i de olika systemen. Samtidigt har de offentliga välfärdssystemen en omedelbart utjämnande effekt på skillnaderna i inkomst mellan kvinnor och män.

Årets genomgång av ekonomiska resurser visar endast på marginella förändringar jämfört med föregående år.

Fortfarande:

- är löneskillnader mellan kvinnor och män betydande även när hänsyn tas till skillnader i yrkesval och sektorstillhörighet. Kvinnor tjänar i genomsnitt 92 procent av vad män gör.
- har kvinnor ett något lägre arbetsutbud än män.
- är deltidarbete mer vanligt förekommande bland kvinnor än bland män.
- är kvinnor som förvärvsarbetar jämnt fördelade mellan privat och offentlig sektor, medan 80 procent av männen återfinns i privat sektor.
- är arbetsmarknaden starkt könssegregerad, kvinnor och män återfinns inom olika yrken och män arbetar oftare inom högre betalda yrken och på högre befattningar än kvinnor.
- har kvinnor i samtliga skeden i livet lägre inkomst från marknadsarbete än män.
- har kvinnor genomgående lägre ersättning än män i socialförsäkringen, trots att kvinnor i flera fall har en högre nyttjandegrad

och därmed får en större andel av de totalt utbetalda beloppen.

- bidrar välfärdssystemen till viss del till att omfördela ekonomiska resurser från män till kvinnor. Detta blir särskilt tydligt när det gäller föräldraskapet.

Det finns en risk att dessa väl utbyggda välfärdssystem, vilka till viss del kompenserar kvinnor för förlorad marknadsinkomst, hämmar utvecklingen mot en mer jämställd arbetsmarknad. Vidare bevaras traditionella könsmonster när det gäller obetalt arbete.

I ett räkneexempel beräknas ekonomiska konsekvenser av föräldraskapet för en tioårsperiod uppgå till 304 000 kronor för mamman och 10 000 kronor för pappan.

Dessutom blir pensionsbehållningen för de tio åren till följd av föräldraskapet drygt 50 000 kronor lägre för kvinnan och 1 000 kronor lägre för mannen.

Den ojämna fördelningen av deltidarbete mellan mammor och pappor visar sig därmed ha större ekonomiska konsekvenser än fördelningen av ledighet i samband med barns födelse.

Den lagstadgade rätten till deltidarbete utnyttjas nästan inte alls av män, vilket gör att den riskerar att konservera rådande strukturer på arbetsmarknaden. Detta innebär att kvinnan betalar ett högre ekonomiskt pris för sitt föräldraskap än mannen.

1 Ekonomiska resurser för kvinnor och män i åldern 20–64 år

Redovisningen i denna bilaga omfattar inkomst från marknadsarbete i form av lön och företagarinkomst, ersättning och bidrag från socialförsäkringssystemen och från arbetslöshetsförsäkringen samt inkomst av kapital. De flesta ekonomiska uppgifterna avser år 2002 och har hämtats från Statistiska centralbyråns (SCB) undersökning av hushållens ekonomi (HEK). När data avser ett annat år anges detta.

Redovisningen följer den struktur som introducerades förra året, men utgår mer konsekvent från uppgifter om kvinnors och mäns ekonomiska situation sett över hela livscykeln. Avsikten är att tydligare fokusera på de skilda aspekter som i ekonomiskt hänseende påverkar hushåll av olika sammansättning. Inte

minst har förekomsten av barn i olika åldrar en signifikant betydelse för såväl ensamståendes som sammanboendes ekonomiska villkor. Grupperingen görs efter det yngsta barnet i hushållet. Kvinnor och män med barn i åldern 0–6 år benämns småbarnsförälder. Personer med det yngsta barnet i åldern 7–17 år benämns storbarnsförälder. Personer utan hemmavarande barn grupperas i två åldersklasser. I kapitel 2 analyseras föräldraskapets ekonomiska villkor och konsekvenser för kvinnor och män.

Förvärvsarbete är den största inkomstkällan för både kvinnor och män. Detta arbete är grunden för ersättning i socialförsäkringen, arbetslöshetsförsäkringen och för framtida pensioner. Löneskillnader på arbetsmarknaden reproduceras i ersättningsystemen och pensionen. Oavlönat arbete ger ingen inkomst eller pensionsrätt i pensionssystemet, men bidrar avsevärt till hushållens välfärd. Undantag är det nya pensionssystemets pensionsrätt för barnår, studier, pliktjänst och ålderspensionsavgift vid socialförsäkringsersättningar.

Månadslön och löneskillnader mellan kvinnor och män redovisas för hela arbetsmarknaden och efter sektor. Inkomsten innehåller inte bara lön, utan även företagarinkomst och ersättning från socialförsäkring eller arbetslöshetsförsäkring. Genom att visa tre olika inkomstbegrepp framkommer tydligt att inkomstrelationerna mellan kvinnor och män beror på vilket begrepp som används.

Socialförsäkringarnas effekter på kvinnors och mäns inkomst utvecklas närmare. Även pensionsgrundande inkomst som underlag för intjänad pensionsrätt och förekomsten av privat pensionssparande tas upp liksom stöd vid arbetslöshet. Kort redovisas sedan överskott och underskott av kapital samt förmögenhet och skatter innan uppgifter om disponibel inkomst sammanfattar hela inkomststrukturen.

1.1 Tid och sysselsättning

1.1.1 Förvärvsarbets-tid och tid i hemarbete

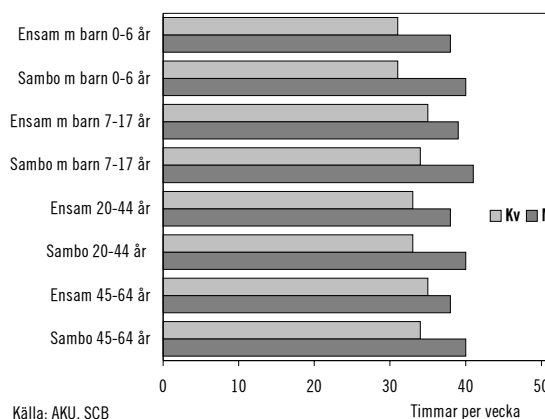
Förvärvsarbete redovisas löpande i ekonomisk statistik som betalt arbete. Enligt Arbetskraftsundersökningen (AKU) år 2003 utfördes 125 miljoner timmar förvärvsarbete per vecka på marknaden av kvinnor och män i åldern 20–64 år. Av dessa timmar svarade kvinnor för

42 procent och män för 58 procent. Av de förvärvsarbetande arbetar två tredjedelar av kvinnorna och över 90 procent av männen heltid. Kvinnor arbetar deltid i alla familjesituationer i betydligt större omfattning än män i motsvarande situation. Den genomsnittliga faktiska förvärvsarbets-tiden per vecka var 34 timmar för kvinnor och 39 timmar för män.

Det är större skillnad i arbetstid mellan könen bland sammanboende än bland ensamstående i alla kategorier.

Diagram 1.1 Faktiskt arbetad tid i betalt arbete efter livscykel 2003

Timmar per vecka

Det obetalda arbetets fördelning på olika aktiviteter framgår av tidsanvändningsundersökningar. Enligt den senast genomförda, 2000/01, uppgick tiden för hemarbete till 126 miljoner timmar per vecka, vilket är av samma omfattning som det betalda arbetet. Fördelningen mellan kvinnor och män var emellertid den omvända – kvinnor utförde 58 procent och män 42 procent av det obetalda arbetet.

1.1.2 Sysselsättning

Under 2003 var nästan 2 miljoner kvinnor och drygt 2,1 miljoner män sysselsatta. Det motsvarar 76 procent av kvinnorna och 80 procent av männen i befolkningen 20–64 år. Den öppna arbetslösheten var 3 procent för kvinnor och 4 procent för män.

Kvinnors arbetskraftsdeltagande är bland de högsta i världen med 79 procent kvinnor och 84 procent män. En mängd av de tjänster som i Sverige utförs i betalt marknadsarbete utförs i

länder utanför Norden obetalt av företrädesvis kvinnor.

Samtidigt är arbetsmarknaden starkt könsuppdelad. Fördelningen av kvinnor och män på olika näringsgrenar är ojämn. Kvinnor fördelar sig till hälften på privat och till hälften på offentlig sektor, medan män till 80 procent arbetar inom den privata sektorn. Kommun- och landstingssektorerna är starkt kvinno-dominerade med cirka 80 procent anställda kvinnor. Den statliga sektorn är att beteckna som könsmässigt jämnt fördelad och den privata sektorn har en övervikt av män.

Förutom en horisontell uppdelning på kvinnor och män inom olika sektorer och yrken, finns en vertikal uppdelning av kvinnor och män inom respektive sektor, där män i större utsträckning än kvinnor finns på högre befattningar, vilket även syns i lönestatistiken.

1.2 Lön och inkomst

1.2.1 Månadslön

Månadslön för kvinnor och män i olika sektorer redovisas i tabell 1.1. Uppgifterna avser heltids- och deltidsanställda, där månadslönen för deltidsanställda har räknats om till heltidslön. För timavlönade redovisas en beräknad månadslön.

Löneskillnader mellan kvinnor och män kan till stor del förklaras med skillnader i yrke, sektor, befattning, arbetslivserfarenhet och ålder. Det finns emellertid löneskillnader mellan kvinnor och män som är svåra att mäta statistiskt och som inte går att förklara på detta sätt utan kan antas bero på kön, s.k. osakliga löneskillnader.

Tabell 1.1 Månadslön och kvinnors lön i procent av mäns lön efter sektor 2003

Månadslön, kronor och kvinnors lön i procent av mäns lön

Sektor	Månadslön		Kv:s lön i % av m:s lön	
	Kvinnor	Män	Ej stdvägd	Stdvägd
Alla sektorer	20 700	24 800	84	92
Offentlig sektor	20 300	24 600	82	96
Kommuner	19 300	21 300	91	98
Landsting	22 300	31 400	71	93
Stat	22 700	26 800	85	92
Privat sektor	21 100	24 800	85	90

Anm. Månadslönen är standardvägd (stv) med antagande att kvinnor och män fördelar sig lika på ålder, utbildning, arbetstid och sektor inom varje yrkesgrupp.
Källa: Lönestrukturst statistik, Medlingsinstitutet

I tabellen redovisas kvinnors lön i relation till mäns lön i två olika serier, standardvägd och inte standardvägd. I den standardvägda månadslönen har faktorer som ålder, utbildningsnivå, arbetstid och sektor inom yrkesgrupper rensats bort.

Även om man bortser från skillnader som förklaras av dessa faktorer kvarstår löneskillnader mellan kvinnor och män. Storleken på löneskillnaden varierar mellan sektorerna. Löneskillnaden är minst i den kommunala sektorn, där kvinnor utgör en majoritet. Detta gäller oavsett om lönen är standardvägd eller inte. Den standardvägda löneskillnaden är störst i den privata sektorn. I genomsnitt över hela arbetsmarknaden är kvinnors månadslön 92 procent av mäns månadslön när hänsyn tagits till skillnader i olika yrkesval och sektor. Över tid är löneskillnaderna i stort sett oförändrade.

Tabell 1.2 Månadslön och kvinnors lön i procent av mäns lön efter livscykel 2002

Månadslön, kronor och kvinnors lön i procent av mäns lön

	Månadslön		Kv:s lön i % av m:s lön
	Kvinnor	Män	
Samtliga	20 100	24 200	83
Ensamstående	19 600	21 700	90
Ensam m barn 0-6 år	18 200	26 700	68
Ensam m barn 7-17 år	19 400	25 200	77
Ensam 20-44 år	18 900	20 900	90
Ensam 45-64 år	21 100	22 800	93
Sammanboende	20 300	25 900	78
Sambo m barn 0-6 år	20 400	25 700	79
Sambo m barn 7-17 år	20 700	27 100	76
Sambo 20-44 år	19 700	23 100	85
Sambo 45-64 år	20 300	26 200	77

Källa: HEK, SCB och Medlingsinstitutet, Finansdepartementets beräkningar

Tabell 1.2 visar månadslön efter livscykel för år 2002. Den genomsnittliga månadslönen är lägre för ensamstående än för sammanboende, vilket gäller för kvinnor och män i alla faser av livscykeln. Kvinnors andel av mäns månadslön är 90 procent för ensamstående att jämföra med 78 procent för sammanboende. Det är månadslön omräknat till heltidsarbete som jämförs.

1.2.2 Inkomster

För de allra flesta utgör lönen den största delen av inkomsten. Inkomsten påverkas också av om en person arbetar heltid eller deltid, arbetar övertid, är sjuk, föräldraledig eller arbetslös.

Tabell 1.3 Löneinkomst, arbetsinkomst samt förvärvsinkomst efter livscykel 2002

Meelvärde, kronor per år och kvinnors andel av mäns inkomst, procent

	Löneinkomst		Andel %	Arbetsinkomst		Andel %	Förvärvsinkomst		Andel %
	Kvinnor	Män		Kvinnor	Män		Kvinnor	Män	
Samtliga	155 800	235 100	66	170 800	241 300	71	192 700	264 200	73
Ensamstående	142 200	185 000	77	153 500	190 200	81	181 000	213 300	85
Ensam m barn 0-6 år	113 900	290 900	39	137 400	274 800	50	153 500	319 000	48
Ensam m barn 7-17 år	163 300	258 300	63	177 300	270 300	66	200 100	289 000	69
Ensam 20-44 år	132 500	177 100	75	139 000	181 000	77	151 500	192 600	79
Ensam 45-64 år	152 300	188 600	81	166 100	196 600	84	218 200	243 500	90
Sammanboende	163 400	269 300	61	180 600	276 400	65	199 300	299 100	67
Sambo m barn 0-6 år	129 500	277 400	47	167 000	288 800	58	175 900	294 000	60
Sambo m barn 7-17 år	170 600	305 500	56	202 200	311 400	65	215 100	321 200	67
Sambo 20-44 år	173 100	239 500	72	177 800	242 700	73	187 000	247 900	75
Sambo 45-64 år	164 200	246 600	67	176 000	252 500	70	207 800	303 500	68

Anm. Löneinkomst är summan av lön, bilförmån och företagarinkomst. Arbetsinkomst är summan av löneinkomst, sjukpenning, föräldrapenning och dagpenning vid utbildning eller tjänstgöring inom totalförsvaret. Förvärvsinkomst är summan av arbetsinkomst, ersättning vid arbetslöshet, utbetald pension, studiestöd och vårdbidrag. Ägare av fåmansbolag räknas som anställd. Genomsnitt för alla med förvärvsinkomst.

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

I tabell 1.3 visas kvinnors och mäns inkomster utifrån tre olika begrepp:

1. *Löneinkomst* är summan av lön, bilförmån och företagarinkomst.
2. *Arbetsinkomst* är löneinkomst kompletterad med inkomstrelaterade transfereeringar (t.ex. sjukpenning och föräldrapenning), vilka är knutna till arbetet och kompenserar för inkomstbortfall.
3. *Förvärvsinkomst* inkluderar förutom arbetsinkomst ovan bl.a. ersättning vid arbetslöshet, utbetald pension, studiestöd och vårdbidrag.

Förvärvsinkomst är ett taxeringsmässigt inkomstbegrepp som, efter olika typer av avdrag, utgör underlag för kommunal och statlig inkomstbeskattning. Inkomst av kapital ingår däremot inte utan redovisas och beskattas separat.

Skillnaden mellan kvinnors och mäns relativa inkomst minskar när inkomstnivån ökar som en följd av att fler inkomstslag läggs till. Kvinnors ekonomiska ställning stärks således i relation till mäns då förvärvsinkomst jämförs i stället för löneinkomst. Detta förhållande gäller i nästan alla livscykler, vilket innebär att olika slags transfereeringar statistiskt sett har en utjämnande effekt på kvinnors ekonomiska ställning

relativt män. Trots att fler inkomstslag stärker kvinnors inkomst i relation till mäns, kvarstår stora skillnader mellan inkomsterna. Ensamstående kvinnor i övre medelåldern har högre genomsnittlig förvärvsinkomst än sammanboende kvinnor i samma ålder. En orsak är att sammanboende kvinnor arbetar deltid i större utsträckning än ensamstående kvinnor. Sammanboende män har genomgående högre förvärvsinkomst än ensamstående män, med undantag för den lilla gruppen ensamstående män med små barn. Inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män är störst i grupperna med småbarnsföräldrar.

I inkomsten ingår även företagarinkomst. Denna är ofta svår att mäta på ett sätt som är jämförbart med anställda men i genomsnitt är företagarinkomsten högre för män än för kvinnor. Dubbelt så många män som kvinnor har inkomst från eget företag.

Det är även viktigt att beakta omfattningen av förvärvsarbetet när inkomstnivå och relationen mellan kvinnors och mäns inkomst jämförs. För olika sysselsättningsgrupper är inkomstrelationen jämnare än för samtliga förvärvsarbetande.

Andel deltidsarbetande kvinnor är betydligt högre i alla livscykler än andel deltidsarbetande män.

Tabell 1.4 Förvärsinkomst efter sysselsättningsgrad 2002

Medelvärde, kronor per år och kvinnors andel av mäns inkomst, procent

	Kvinnor	Män	Andel
Samtliga	192 700	264 200	73
Deltid 1-19	130 200	151 400	86
Deltid 20-34	176 900	194 000	91
Heltid helår	252 700	311 700	81

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Förvärsinkomst visar emellertid inte en individs hela konsumtionsmöjlighet. Förekomst av kapital, skattefria transfereringar i form av familjestöd och skatt på förvärsinkomsten leder till att den inkomst individen disponerar avviker från förvärsinkomsten. Denna disponibla inkomst tar inte hänsyn till försörjningsbördan (se avsnitt 1.7).

Den genomsnittliga inkomst som beräknas är beroende av storleken på gruppen som avses. Antal personer och könsfördelningen på dem som har förvärsinkomst framgår av tabell 1.5. Samma antal personer har även använts för att beräkna genomsnittlig löneinkomst och arbetsinkomst i tabell 1.3. Det innebär t.ex. att personer som saknar arbetsinkomst ingår i nämnaren och genomsnittet blir lägre än om ett genomsnitt skulle beräknas för dem som har arbetsinkomst.

Tabell 1.5 Antal personer med förvärsinkomst efter livscykel 2002

Antal, 1000-tal och könsfördelning, procent

	Antal		Könsfördelning	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	2 454	2 522	49	51
Ensamstående	886	1 025	46	54
Ensam m b 0-6 år	64	11	85	15
Ensam m b 7-17 år	128	39	77	23
Ensam 20-44 år	398	660	38	62
Ensam 45-64 år	297	314	49	51
Sammanboende	1 568	1 497	51	49
Sambo m barn 0-6 år	384	387	50	50
Sambo m barn 7-17 år	397	397	50	50
Sambo 20-44 år	185	180	51	49
Sambo 45-64 år	601	533	53	47

Anm. Förvärsinkomst inkluderar lön, företagarkinomst, inkomstrelaterade transfereringar (t.ex. sjukpenning och föräldrapenning), vilka är knutna till arbetet och kompenserar för inkomstbortfall samt ersättning vid arbetslöshet, utbetald pension, studiestöd och vårdbidrag

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

1.3 Socialförsäkringsersättningar

I detta avsnitt analyseras vissa ersättningar från socialförsäkringen närmare.

Skillnader i ersättning från socialförsäkringen mellan kvinnor och män kan uppkomma av flera skäl. Dels följer löneskillnader med in i socialförsäkringssystemen där ersättningen baseras på tidigare inkomst genom sjukpenninggrundande inkomst (SGI) eller pensionsgrundande inkomst (PGI). Dels finns skillnader i grad av nyttjande mellan kvinnor och män. Den senare skillnaden är särskilt tydlig när det gäller föräldraförsäkringen. Det är därför viktigt att i analysen särskilja vilka skillnader som uppkommer när man studerar ersättningsnivåer respektive nyttjandegrad i de offentliga systemen.

1.3.1 Föräldrapenning

Under 2002 utbetalades 17,7 miljarder kronor i föräldrapenning, varav 76 procent till kvinnor och 24 procent till män. Antal mottagare var 595 000 kvinnor och 427 000 män. Av de ersatta dagarna med föräldrapenning togs 82 procent ut av kvinnor och 18 procent av män.

Kvinnor tar ut en större andel av föräldrapenningen och denna ger ett större tillskott till inkomsten för kvinnor än för män. Den genomsnittliga ersättningen per uttagen dag med någon typ av föräldrapenning är lägre för kvinnor än för män. Under 2002 beräknas ersättningen i medeltal till 496 kronor per dag för kvinnor och 651 kronor per dag för män. Skillnaden förklaras med mäns högre inkomstnivå och färre uttag av garantidagar.

Vid vård av sjukt barn är dagpenningen generellt sett högre i alla grupper efter livscykel som beräknats. Antalet dagar är betydligt färre och mer jämnt fördelade mellan könen.

1.3.2 Ohälsa

Ohälsan har under senare år kommit allt mer i fokus, inte minst på grund av en kraftig ökning av antalet långtidssjukskrivna. Antal sjukskrivna är stort bland både kvinnor och män, men kvinnor står för en större ökning. Ohälsan är samhällsekonomiskt kostsam, men har också ekonomiska konsekvenser för individen.

Sjukpenning

Under 2002 utbetalades 41,3 miljarder kronor i sjukpenning till personer i åldern 20–64 år, varav 59 procent till kvinnor och 41 procent till män. Antal mottagare var 538 000 kvinnor och 339 000 män. Mäns andel av antal mottagare har ökat. Sjuklönen för de första 14 sjukskrivningsdagarna ingår inte.

Längden på den betalda sjukpenningen varierar. Den offentliga utgiften för långa sjukfall är betydligt större än för korta perioder med frånvaro.

Kvinnors andel av den utbetalda sjukpenningen är 59 procent men kvinnor utgör 61 procent av de sjukskrivna. Mäns andel av den utbetalda sjukpenningen är 41 procent, men män utgör 39 procent av de sjukskrivna. Medelvärdet på den utbetalda sjukpenningen till kvinnor är 89 procent av mäns sjukpenning. I alla grupper utom ensamstående utan barn har män lika stor eller högre ersättning. Relationen påverkas av sjukpenninggrundande inkomst och under hur lång tid ersättning betalats ut.

En förklaring till diskrepansen mellan antal sjukskrivna och andel av kostnaden kan därmed sökas i att män har en högre sjukpenninggrundande inkomst. Vidare är skillnaden störst mellan könen vid de långa sjukpenning-intervallen.

Tabell 1.6 Sjukpenning efter livscykel 2002

Medelvärde, kronor per år och andelar, procent

	Medelvärde		Andel %	Andel m sju %	
	Kvinnor	Män		Kv.	Män
Samtliga	44 900	50 600	89	21	13
Ensamstående	48 500	49 500	98	21	13
Ensam m barn 0-6 år	45 300	24	..
Ensam m barn 7-17 år	37 400	60 000	62	31	18
Ensam 20-44 år	45 100	39 800	113	14	10
Ensam 45-64 år	58 100	58 100	100	25	21
Sammanboende	42 900	51 300	84	22	13
Sambo m barn 0-6 år	26 900	37 400	72	24	11
Sambo m barn 7-17 år	48 700	50 800	96	21	14
Sambo 20-44 år	32 400	46 600	70	14	7
Sambo 45-64 år	52 100	60 100	87	23	15

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

När arbetsförmågan inte är helt nedsatt är det möjligt att vara sjukskriven till 25, 50 eller 75 procent. Deltidssjukskrivning är vanligare bland kvinnor än män. År 2002 uppgick andelen ersatta heltidsdagar till 70 procent av samtliga

utbetalda dagar för kvinnor och till 76 procent för män.

Tabell 1.6 visar hur många kvinnor och män som varit sjukskrivna som andel av alla inom respektive grupp. Andel kvinnor är högre än andel män i samtliga livscyklar. Personer 20–44 år utan barn har den lägsta sjukskrivningen. Det gäller både kvinnor och män.

Förtidspension

Långa sjukskrivningar leder i förlängningen ofta till förtidspension¹. Förtidspension/sjukbidrag kan ses som en varaktig form av sjukpenning vid långvarig ohälsa. En del personer drabbas redan vid låg ålder av invaliditet medan förtidspension för andra uppkommer till följd av sjukdom, arbetsskada eller annan olycka som sätter ned arbetsförmågan helt eller delvis.

Tabell 1.7 visar olika inkomstkällor för dem som 2002 enligt Riksförsäkringsverket (RFV) var förtidspensionärer och hur beloppen fördelar sig på kvinnor och män. I pensionsbeloppet ingår inte enbart folkpension och ATP utan även ersättning från andra källor som framgår av tabellen.

Tabell 1.7 Sammansättning av pensionsbelopp till förtidspensionärer 2002

Utbetalt, miljarder kronor, kvinnors andel, procent och medelvärde kronor per år

	Utbetalt		An-del	Medelvärde	
	Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
Summa pension	27,2	23,5	54	99 500	129 500
Folkpension	8,3	5,7	59	30 600	31 700
ATP	13,6	12,0	53	55 800	75 900
Annan offentlig	2,1	1,5	58	20 900	31 300
Arbetskadelivränta	1,4	1,7	45	52 900	63 500
Tjänstepension	0,9	1,3	41	32 700	54 400
Privat pension	0,7	1,2	37	30 200	65 300
Löneinkomst	7,5	4,3	64	71 400	84 600
Annan inkomst	3,4	1,9	64	43 200	44 400

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

I likhet med sjukpenning går en större andel av den totalt utbetalda pensionen till kvinnor, som en följd av att fler kvinnor är förtidspensionerade. Förhållandet är likartat i alla åldersgrupper. Medelvärdet av pensionsbeloppet

¹ Ändrar karaktär 2003 och byter namn till aktivitets- och sjukersättning.

för kvinnor är dock lägre än för män. Kvinnor utgör 59 procent av de förtidspensionerade, men erhåller 54 procent av det utbetalda pensionsbeloppet. Män utgör 41 procent av de förtidspensionerade och tar emot 46 procent av det utbetalda beloppet. I genomsnitt utgör kvinnors förtidspension 77 procent av mäns förtidspension. Kvinnors ersättning är lägre än mäns från samtliga utbetalningskällor vilket förklaras av mäns högre lönenivå och större grad av heltidspensionering.

Som framgår av tabellen kan den som har förtidspension även ha andra inkomstkällor – det kan vara lön, andra typer av ersättningar eller bidrag.

Av förtidspensionerade kvinnor är 45 procent ensamstående och av förtidspensionerade män är drygt hälften ensamstående. Antal med förtidspension är vanligast för både kvinnor och män i övre medelåldern, dvs. åldersgruppen 45–64 år.

Andelen förtidspensionerade av befolkningen bland de sammanboende i denna åldersgrupp är 19 procent av kvinnorna och 12 procent av männen. Andelen förtidspensionerade av befolkningen är dock större bland de äldre ensamstående. 29 procent av de ensamstående äldre kvinnorna och 20 procent av motsvarande grupp män är förtidspensionerade.

Tabell 1.8 Pensionsbelopp till förtidspensionärer efter livscykel 2002

Medelvärde, kronor per år, andel i procent och antal i 1 000-tal

	Medelvärde		An- del	Antal m pension	
	Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
Samtliga	99 500	129 400	77	273	181
Ensamstående	100 200	114 100	88	123	96
Ensam m b 0-6 år	1	..
Ensam m b 7-17 år	84 400	..	62	12	2
Ensam 20-44 år	86 900	92 900	94	24	29
Ensam 45-64 år	105 700	122 800	86	87	65
Sammanboende	99 000	146 700	67	150	85
Sambo m b 0-6 år	80 300	73 300	110	5	4
Sambo m b 7-17 år	91 400	134 600	68	22	13
Sambo 20-44 år	91 800	..	83	5	2
Sambo 45-64 år	101 600	154 200	66	117	66

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

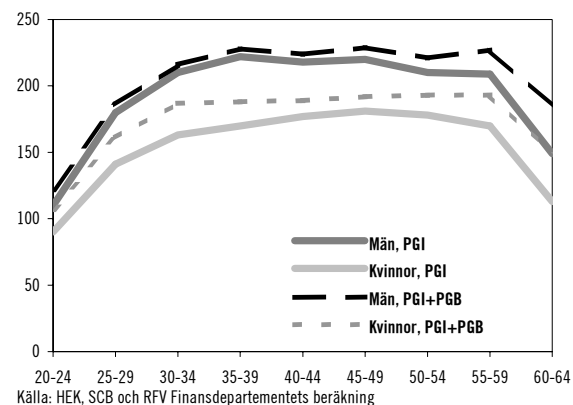
1.3.3 Pensionsrätt och premier

Den pensionsgrundande inkomsten (PGI) utgör merparten av underlaget för pensionsrätten. Män har högre pensionsgrundande inkomst än

kvinnor i varje åldersgrupp. PGI utgör summan av inkomst från arbete och skattepliktiga transfereringar från socialförsäkringen samt arbetslöshetsstöd. Denna inkomst ökar med stigande ålder för såväl kvinnor som män upp till 55-årsåldern för att sedan avta under åren före pensioneringen. Diagram 1.2 visar även pensionsgrundande belopp (PGB). Det senare beräknas av Riksförsäkringsverket och ger pensionsrätt under speciella skeden av livet. Personer som under året studerar, utför pliktjänst, har småbarn eller är förtidspensionär tillgodoräknas PGB. Denna komplettering av den intjänade pensionsrätten medför en utjämning (med allmänna skattemedel) av pensionsrätten mellan kvinnor än för män.

Diagram 1.2 Pensionsrätt för personer i åldern 20–64 år 2002

Genomsnitt underlag i 1000-tal kronor

År 2002 beräknas 16 procent av personer i åldern 20–64 år ha pensionsgrundande inkomst över intjänandetaket på 7,5 inkomstbasbelopp. Inkomst över denna nivå är inte försäkrad i det allmänna pensionssystemet utan täcks för flertalet via tjänstepensionsavtal. Skillnaden mellan kvinnor och män är stor. Andelen kvinnor med maximal poäng är 8 procent, medan motsvarande andel för män är 23 procent. Det är således nästan tre gånger fler män än kvinnor som uppnått maximal PGI.

Belopp som avsätts till privat pensionsparande är genom avdrag i inkomstdeklarationen avdragsgillt vid taxeringen. Fler kvinnor än män avsätter pengar till privat pensionsparande.

Tabell 1.9 Privat pensionssparande efter livscykel 2002

Andel med avdragsgill pensionspremie, procent av befolkningen och medelvärde, kronor per år

	Andel		Avdrag	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	43	35	5 600	6 800
Ensamstående	53	27	5 000	5 900
Ensam m barn 0-6 år	29	50	2 600	4 900
Ensam m barn 7-17 år	41	35	3 800	5 100
Ensam 20-44 år	26	25	3 800	4 300
Ensam 45-64 år	39	28	7 100	9 200
Sammanboende	50	42	5 900	7 200
Sambo m barn 0-6 år	49	42	3 900	4 800
Sambo m barn 7-17 år	54	43	5 200	6 900
Sambo 20-44 år	42	40	3 500	4 000
Sambo 45-64 år	50	40	8 200	10 400

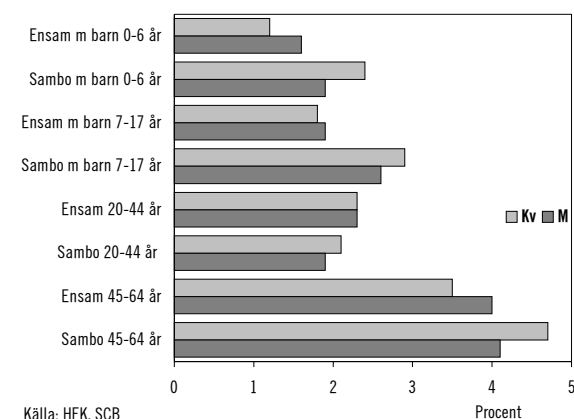
Anm. Medelvärden är beräknade för den grupp som haft avdrag.
Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

De belopp som pensionssparas är högre för män än för kvinnor vilket framgår av tabell 1.9. De avdragna beloppen ökar med stigande ålder och är högst i övre medelåldern. Fler sammanboende än ensamstående har ekonomisk möjlighet att göra avdrag och beloppen är i genomsnitt i regel något högre för sammanboende.

Pensionssparande som andel av den disponibla inkomsten för personer i olika livscykler visas i diagram 1.3. Ensamstående män sparar i samtliga grupper en större andel av sin disponibla inkomst till privat pensionssparande jämfört med ensamstående kvinnor. För sammanboende råder det omvända förhållandet: kvinnor avsätter en större andel av sin disponibla inkomst till privat pensionssparande än vad män gör. Sammanboende har möjlighet att spara en större andel av disponibel inkomst än ensamstående.

Diagram 1.3 Privat pensionssparande som andel av disponibel inkomst efter livscykel 2002

Andel av disponibel inkomst, procent

1.3.4 Underhåll till barn

Syftet med underhållsbidrag är att barn som inte bor med båda sina föräldrar ska garanteras en rimlig ekonomisk standard samtidigt som båda föräldrarna tar ekonomiskt ansvar för sina barn. Många särlevande föräldrar reglerar barnets underhåll själva.

Sammanlagt överförs 6,1 miljarder kronor, varav 84 procent till barn som bor med sin mamma och 16 procent till barn som bor med sin pappa. Mottagare av underhåll är barn till 260 000 kvinnor respektive 62 000 män.

1.4 Stöd vid arbetslöshet

Av dem som får ersättning från arbetslöshetsförsäkringen någon gång under året är 56 procent kvinnor och 44 procent män. Ungefär lika många ensamstående kvinnor som ensamstående män får ersättning från arbetslöshetsförsäkringen, men beloppet per person är lägre för kvinnor. Väsentligt fler sammanboende kvinnor än män får ersättning och även här är beloppet per person lägre för kvinnor. Beloppens storlek beror på lönenivå och hel- respektive deltidsarbetslöshet men även på hur länge ersättning har betalats ut.

Tabell 1.10 Arbetslöshetsförsäkring 2002

Antal personer samt medelvärde, kronor per år

	Antal		Belopp	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	292 000	233 000	35 600	51 100
Ensamstående	121 000	120 000	34 600	51 700
Ensam m b 0-6 år	15 000	..	37 300	..
Ensam m b 7-17 år	24 000	..	32 600	..
Ensam 20-44 år	55 000	90 000	30 500	45 600
Ensam 45-64 år	26 000	24 000	43 300	70 600
Sammanboende	170 000	114 000	36 300	50 400
Sambo m b 0-6 år	54 000	35 000	32 500	43 800
Sambo m b 7-17 år	42 000	23 000	34 300	78 700
Sambo 20-44 år	33 000	23 000	31 500	42 400
Sambo 45-64 år	41 000	33 000	47 200	64 000

Anm. Medelvärden är beräknade för den grupp som haft ersättning.
Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Fler män än kvinnor genomgår någon form av arbetsmarknadsutbildning. I synnerhet gäller detta ensamstående medan det bland de sammanboende är ungefär lika många av båda

könen. Andelen med ersättning från arbetsmarknadsutbildning skiljer sig från andelen med arbetslöshetsförsäkring mellan kvinnor och män. Bland dem som genomgick arbetsmarknadsutbildning var 47 procent kvinnor och 53 procent män. Vidare är medelvärdet för de erhållna beloppen såväl som kostnaden för arbetsmarknadsutbildning högre för män än för kvinnor.

Tabell 1.11 Arbetsmarknadsutbildning 2002

Antal personer samt medelvärde, kronor per år

	Antal		Belopp	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	110 000	123 000	44 600	52 400
Ensamstående	55 000	65 000	41 300	51 500
Ensam m b 0-6 år	9 000	..	23 000	..
Ensam m b 7-17 år	11 000	..	46 400	..
Ensam 20-44 år	24 000	45 000	36 800	42 900
Ensam 45-64 år	10 000	17 000	62 200	75 400
Sammanboende	55 000	58 000	47 900	53 400
Sambo m b 0-6 år	14 000	19 000	39 000	44 000
Sambo m b 7-17 år	13 000	14 000	44 300	55 800
Sambo 20-44 år	11 000	8 000	39 300	36 470
Sambo 45-64 år	16 000	17 000	64 700	70 100

Anm. Medelvärden är beräknade för den grupp som haft ersättning.
Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

1.5 Kapital

Kapitalinkomst kan för vissa personer utgöra en väsentlig källa till en högre disponibel inkomst. Ett överskott betyder att det antingen finns räntebärande tillgång eller att en kapitalvinst gjorts under året till följd av t.ex. försäljning av eget hem, bostadsrätt eller aktier. Underskott av kapital uppstår vid kapitalförlust eller då utgift för räntan på lån för t.ex. eget hem är större än räntan på tillgången. Ett underskott kan fördelas mellan personer som är sambeskattade, en möjlighet som inte ensamstående har. Vid beskattningen av kapital med 30 procent beskattas ett överskott medan ett underskott är avdragsgillt.

Av den studerade åldersgruppen har knappt en tredjedel av kvinnorna och drygt en fjärdedel av männen överskott av kapital som framgår av tabell 1.12. Underskott av kapital har 61 procent av kvinnorna och 67 procent av männen. Skillnaden mellan ensamstående kvinnor med respektive utan barn är relativt liten, medan

skillnaden mellan ensamstående män med respektive utan barn är betydande. Sammanboende kvinnor och män med barn har väsentligt större underskott än sammanboende utan barn, vilket sannolikt sammanhänger med att de är yngre och har lånat pengar till köp av eget boende.

Tabell 1.12 Kapitalinkomst netto efter livscykel 2002

Medianvärde, kronor per år samt andel, procent

	Median		Andel av befolkningen	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Överskott av kapital				
Samtliga	1 700	3 700	32	26
Ensamstående	1 200	1 700	37	32
Ensam m barn 0-6 år	300	..	16	..
Ensam m barn 7-17 år	800	..	17	..
Ensam 20-44 år	1 000	1 200	46	33
Ensam 45-64 år	2 300	6 000	37	34
Sammanboende	2 300	7 200	29	21
Sambo m barn 0-6 år	1 200	5 500	19	16
Sambo m barn 7-17 år	2 300	9 900	20	15
Sambo 20-44 år	800	1 700	38	26
Sambo 45-64 år	3 700	10 900	39	29
Underskott av kapital				
Samtliga	-9 000	-12 000	61	67
Ensamstående	-4 600	-6 400	54	56
Ensam m barn 0-6 år	-3 600	-13 000	72	83
Ensam m barn 7-17 år	-6 200	-19 400	76	85
Ensam 20-44 år	-3 200	-5 000	41	54
Ensam 45-64 år	-5 900	-8 300	58	50
Sammanboende	-11 500	-15 800	65	75
Sambo m barn 0-6 år	-15 000	-18 900	74	80
Sambo m barn 7-17 år	-14 600	-19 200	75	82
Sambo 20-44 år	-6 300	-7 200	53	69
Sambo 45-64 år	-8 900	-13 700	57	69

Anm. Kapitalinkomst netto består av summan av inkomstrenta, utdelning och kapitalvinst minus skuldränta, kapitalförlust och förvaltningskostnad.
Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Som framgår av tabell 1.13 är skuldräntor och kapitalförluster avsevärt större än räntor och kapitalvinster för både kvinnor och män.

Tabell 1.13 Kapitalinkomst netto 2002

Medianvärde, kronor per år, antal personer och kvinnors andel, procent

	Kvinnor	Män	Andel kapital
Överskott av kapital			
Median	1 700	3 700	46
Antal personer	806 000	668 000	
Kapitalinkomst saknas			
Antal personer	178 000	178 000	
Underskott av kapital (skuldräntor, kapitalförlust)			
Median	-9 000	-12 000	75
Antal personer	1 543 000	1 750 000	

Anm. Kapitalinkomst netto består av summan av inkomstränta, utdelning och kapitalvinst minus skuldränta, kapitalförlust och förvaltningskostnad.
Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

För att en kapitalvinst/kapitalförlust ska uppkomma är en förutsättning att det finns en tillgång att realisera. I tabell 1.14 finns uppgifter om nettoförmögenhetens sammansättning. Tillgångar är uppdelade på reala (eget hem och andra fastigheter) och finansiella (bankmedel och aktier). Av en total nettoförmögenhet på 3 000 miljarder kronor utgör kvinnors andel 43 procent och mäns andel 57 procent. Nettoförmögenheten är för kvinnor i genomsnitt 286 000 kronor och för män 386 000 kronor. Data avser här alla personer oavsett ålder. Sedan år 2000 har kvinnors andel av förmögenheten ökat något.

Tabell 1.14 Förmögenhet efter typ av tillgång 2002

Miljarder kronor samt könsfördelning, procent

	Tillgång/skuld		Könsfördelning	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Summa tillgångar	1 850	2 473	43	57
Real tillgång	1 302	1 755	43	57
Finansiell tillgång	518	646	45	55
Skulder	560	764	42	58
Nettoförmögenhet	1 290	1 709	43	57

Källa: SCB, Förmögenhetsrapport

1.6 Skatt

Redovisningen har hittills omfattat olika inkomster och transfereringar. De flesta av dessa är skattepliktiga till kommunal och statlig

inkomstskatt. Förutom inkomster beskattas även fastigheter och dessutom har en del personer tillgångar i form av kapital eller förmögenhet. Beskattning av dessa sker på olika sätt och i tabell 1.15 framgår genomsnittet av några av dessa skatter för personer i olika livscyklar. Summa skatt är summan av den direkta beskattningen och här ingår även den allmänna pensionsavgiften och egenavgifter för företagare. Indirekt beskattning i form av moms och punktskatter samt arbetsgivaravgifter har inte tagits med i denna redovisning.

Tabell 1.15 Skatt på inkomst-, kapital-, fastighet och förmögenhet efter livscykel 2002

Medelvärde, 1000-tal kronor per år

	Summa skatt	Statlig	Kommunal	Kapital	Fastighet + förmögenhet
Kvinnor					
Samtliga	60	2	51	-1	2
Ensamstående	54	2	47	0	1
Ensam m b 0-6 år	44	1	39	0	1
Ensam m b 7-17 år	60	3	54	-2	1
Ensam 20-44 år	43	1	39	0	0
Ensam 45-64 år	69	4	58	0	1
Sammanboende	63	2	53	-1	3
Sambo m b 0-6 år	52	2	47	-3	2
Sambo m b 7-17 år	69	3	58	-2	4
Sambo 20-44 år	57	2	50	-1	1
Sambo 45-64 år	67	2	55	1	3
Män					
Samtliga	94	10	73	0	3
Ensamstående	69	5	57	0	1
Ensam m b 0-6 år	120	19	89	3	3
Ensam m b 7-17 år	101	10	82	-5	3
Ensam 20-44 år	59	3	50	-1	0
Ensam 45-64 år	87	7	66	3	3
Sammanboende	111	13	84	0	4
Sambo m b 0-6 år	105	13	82	-2	3
Sambo m b 7-17 år	121	16	91	-2	4
Sambo 20-44 år	80	6	69	-2	1
Sambo 45-64 år	117	14	85	3	5

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Som en följd av mäns högre årsinkomst blir skatteuttaget till kommunal skatt högre för män än för kvinnor. Fler män betalar statlig inkomstskatt och med högre genomsnittligt belopp. Sammanboende män med barn betalar mer inkomstskatt än sammanboende män utan barn. Sammanlagd betald skatt för kvinnor i

olika livscyklar varierar betydligt mindre än motsvarande för män. Kapitalunderskott är vanligare och större för barnfamiljer, som är yngre och högre belånade. Summan av fastighets- och förmögenhetsskatt är högre för sammanboende än för ensamstående och högre för män än för kvinnor.

Den sammanlagda skattens andel av bruttoinkomsten är 30 procent för kvinnor och 34 procent för män i genomsnitt. För kvinnor är det liten skillnad i genomsnittlig skatt och genomsnittet är oberoende av var i livscykeln kvinnan befinner sig. Män med barn har i genomsnitt högre skatteuttag än män utan barn.

1.7 Disponibel inkomst

En persons inkomst kommer i regel från olika inkomstslag så som marknadsarbete, ersättning från socialförsäkring eller arbetslöshetsförsäkring. För vissa personer kan avkastning av kapital och för andra kan lån och bidrag vid studier vara den viktigaste eller en komplementär inkomstkälla.

Vid redovisning av individuell disponibel inkomst tas inte hänsyn till personens försörjningsbörda, dvs. fler personer skall kanske leva på den inkomst som en person har. Den individuella inkomsten kan således inte ses som en beräkning av ekonomisk standard (se avsnitt 1.7.2).

1.7.1 Individuell disponibel inkomst

Medelvärden för olika inkomstslag, vilka är delar av en individuell disponibel inkomst redovisas i tabell 1.16. Transfereringar till hushållet för vissa familjestöd som barnbidrag, bostadsbidrag och socialbidrag har delats lika mellan de sammanboende. Terminologin i tabellen ansluter till den som tillämpas vid redovisning av officiell inkomststatistik.

Faktorinkomsten (lön, företagarinkomst, inkomst av kapital) för män är väsentligt högre än för kvinnor. Det samma gäller skatter, det vill säga negativa transfereringar. Skattepliktiga ersättningar, skattefria individuella bidrag och familjestöd går i större utsträckning till kvinnor. En orsak är att fler kvinnor än män är ensamstående med försörjningsansvar för barn. I tabellen redovisas hur olika inkomstslag läggs

samman till disponibel inkomst. De redovisade inkomsterna avser genomsnitt för samtliga kvinnor respektive män i åldern 20–64 år, oavsett om de har någon inkomst eller inte.

Tabell 1.16 Sammansättning av individuell disponibel inkomst 2002

Medelvärde, kronor per år samt kvinnors andel, procent

Inkomstslag	Medelvärde		Kvinnor i % av män
	Kvinnor	Män	
Faktorinkomst	160 800	247 200	65
Skattepliktiga ersättningar	+37 800	+31 900	118
Skattefria individuella bidrag	+4 000	+2 600	154
Familjestöd	+9 900	+6 100	162
Negativa transfereringar	-58 500	-90 400	65
Summa individuell disponibel inkomst	154 000	197 500	78

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Disponibel inkomst redovisas på ett mer detaljerat sätt i tabell 1.17. De tre första kolumnerna anger hur många miljarder kronor som under år 2002 betalats ut till kvinnor respektive män samt kvinnors inkomstsomma som andel av mäns. För att visa hur vanligt inkomstslaget är följer därpå två kolumner med uppgift om hur stor andel av alla kvinnor respektive män i ålder 20–64 år som mottagit inkomstslaget. Tabellen avslutas med medelvärdet för de kvinnor respektive män som mottagit inkomstslaget samt kvinnors andel av mäns medelvärde. Beräknade belopp är således inte ett genomsnitt för hela befolkningen i åldern 20–64 år. Detta medför att medelvärden för inkomstslagen inte är adderbara.

Kvinnor tar emot skattepliktiga transfereringar i större omfattning än män och har i regel också fler inkomstslag. Totalt har nästan 60 procent av kvinnorna tagit emot någon form av skattepliktig ersättning under 2002, medan motsvarande andel för män är 45 procent. Skillnaden är mindre när det gäller familjestödet, där 44 procent av kvinnorna och 42 procent av männen fått någon form av familjestöd. Skillnaden beror på att betydligt fler kvinnor än män är ensamstående.

Tabell 1.17 Disponibel inkomst uppdelad på inkomstslag 2002. Makrovärden, medelvärden samt kvinnors andelar

Miljarder kronor per år, medelvärden kronor per år samt andel kvinnor och män med inkomstslaget

Inkomstslag	Inkomstsumma, mdkr		Andel		Andel med inkomstslag, %		Medelinkomst för de med inkomstslag		Andel Kvinnor i % av män
	Kvinnor	Män	Kvinnor i % av män	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män		
+Lön	371,2	563,9	66	84	84	174 800	257 300	68	
+Företagarinkomst	11,1	28,9	38	10	19	42 500	58 500	73	
=Lön + företagarkomst	382,4	592,8	65	87	90	174 300	254 900	68	
+Sjukpenning m.m.	26,1	18,5	141	22	13	47 600	53 100	90	
+Föräldrapenning	13,4	4,3	312	24	16	22 600	10 100	224	
+Arbetsmarknadsstöd	15,3	18,4	83	13	11	44 800	63 100	71	
+Studiestöd vuxna	2,0	0,8	250	2	1	48 200	51 200	94	
+Pension	36,9	40,7	91	16	13	90 000	120 300	75	
+Övrigt skattepliktigt	1,7	0,2	..	2	0	43 100	18 700	230	
=Skattepliktig ersättning	95,4	82,8	115	58	45	64 700	71 000	91	
=Inkomst före skatt	477,8	675,7	71	97	97	194 300	267 000	73	
- Statlig och kommunal inkomstskatt	135,1	213,7	63	95	96	56 000	86 000	65	
=Inkomst efter skatt	342,7	462,0	74	97	97	139 300	182 600	76	
+Ränta, utdelning	8,8	21,3	41	75	73	4 700	11 200	42	
+Kapitalvinst	15,0	27,7	54	11	13	54 500	85 200	64	
- Skatt kapital	-1,5	0,3	..	88	90	-700	100	..	
- Annan skatt	10,1	14,6	69	97	97	4 100	5 800	71	
=Inkomst före stöd	358,0	496,0	72	97	98	143 900	194 100	74	
+Barnbidrag	11,6	8,9	130	37	30	12 600	11 400	111	
+Bostadsstöd	4,7	2,0	235	10	5	19 200	16 300	118	
+Socialbidrag	3,6	3,3	109	5	5	28 800	28 400	101	
+Underhållsstöd mottaget	5,1	1,0	510	10	2	19 600	16 600	118	
- Underhållsstöd givet	0,4	3,0	13	1	7	12 400	16 300	76	
=Summa familjestöd	24,6	12,8	192	44	42	22 300	11 800	189	
+Studiestöd. Lån + bidrag	10,1	6,8	149	10	7	39 200	38 900	101	
- Studielån. Återbetalt	3,7	3,0	123	20	13	7 100	8 600	83	
=Summa disponibel inkomst	389,0	512,6	76	100	100	154 300	198 000	78	

Anm. Medelvärdet är beräknat för den andel som har inkomstslaget oavsett om det endast är för en del av året.

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Sett till de utbetalda beloppen finns stora skillnader mellan kvinnor och män vilket beror på skillnad i nyttjandegrad och bakomliggande inkomstnivå. Den ojämna fördelningen av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män blir synlig i de olika inkomstlagen. Att kvinnor tar ett större ansvar för det obetalda arbetet och för omsorg om barn kommer till uttryck i de ersättningsformer som är förknippade med föräldraskap, såsom föräldrapenning, barnbidrag och mottaget underhåll. Till viss del kan även bidrag i form av bostadsstöd och ekonomiskt bistånd härledas till detta. I dessa ersättningsformer har kvinnor ett högre genomsnittligt belopp än män och utgör en större andel som tar emot inkomstlaget. Att kvinnor tar ut flest dagar med föräldrapenning kan även bero på att familjen förlorar mindre om den som tjänar minst tar ut föräldrapenning, dvs. systemet bidrar till såna effekter.

Fler kvinnor än män studerar. Studiestödet till vuxna vid Komvux eller Kunskapslyftet samt studiestöd i form av lån och bidrag vid högskolestudier går därför i större utsträckning till kvinnor än till män. Inom övriga inkomstslag har kvinnor en lägre medelinkomst än män, trots att kvinnor har en högre nyttjandegrad eller att fler kvinnor än män har inkomstslaget.

Män har högre förvärvsinkomst och större överskott av kapital än kvinnor. Därför betalar män mer skatt på inkomst, kapital och andra tillgångar än kvinnor. Detta gäller både de inbetalda makrobeloppen och de medelvärden som beräknats för alla som betalar skatt. Därmed sker en omfördelning via skattesystemet från män till kvinnor.

1.7.2 Ekonomisk standard

Disponibel inkomst ovan beräknades på individuella inkomster med tillägg av skattefria transfereringar till hushållet, i regel för förekomsten av barn.

När inkomstfördelningen redovisas brukar hänsyn tas till hushållets samlade inkomst och antal hushållsmedlemmar. Denna justerade disponibla inkomst fördelas därefter lika mellan medlemmarna i hushållet, vilket gör att hushållens ekonomiska situation blir jämförbar mellan hushåll av olika storlek. I tabell 1.18 har hela hushållets disponibla inkomst summerats och korrigerats för försörjningsbörd och benämns hushållets ekonomiska standard.

Denna standard blir då densamma för makar och eventuella barn. Tabellens värden rörande ekonomisk standard för sammanboende kvinnor och män borde vara desamma. Eftersom data endast avser personer i åldern 20–64 år och en av personerna i hushållet kan vara antingen äldre än 64 år eller yngre än 20 år, uppstår här små skillnader.

Den ekonomiska standarden är lägre för ensamstående än för sammanboende i varje fas av livscykeln och genomgående är den allra lägst för ensamstående kvinnor.

Tabell 1.18 Ekonomisk standard efter livscykel 2002

Medelvärde, kronor per år samt andel, procent

	Kvinnor	Män	Kvinnors andel av mäns inkomst
Samtliga	175 500	184 100	95
Ensamstående	143 900	169 400	85
Ensam m barn 0-6 år	106 600	172 700	62
Ensam m barn 7-17 år	121 700	148 400	82
Ensam 20-44 år	133 300	156 200	85
Ensam 45-64 år	168 500	188 300	89
Sammanboende	194 300	194 300	100
Sambo m barn 0-6 år	160 200	160 000	100
Sambo m barn 7-17 år	179 200	179 300	100
Sambo 20-44 år	198 800	196 800	101
Sambo 45-64 år	227 300	230 100	99

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Ekonomisk standard är inte tillräckligt för att beskriva kvinnors och mäns ekonomiska villkor. Ekonomisk standard är däremot ett utmärkt mått för att beskriva hur ekonomiska resurser skiljer sig åt mellan olika hushållstyper.

2 Föräldraskapets ekonomiska villkor för kvinnor och män

I denna del görs en särskild fördjupning rörande föräldraskapets ekonomiska villkor för kvinnor och män. Ambitionen har varit att genomgående analysera de uppgifter rörande tid och sysselsättning, lön och inkomst, ersättning och stöd från välfärdssystemen samt disponibel inkomst, vilka tas upp i det första kapitlet, med särskild fokus på föräldrars ekonomiska situation. Tabellerna i första kapitlet har använts i analysen. Syftet är att jämföra de ekonomiska resurserna

för kvinnor och män som föräldrar. Jämförelser mellan föräldrar och andra grupper görs inte.

I detta sammanhang diskuteras inte den livssituation kvinnor och män befinner sig i då de blir föräldrar och inte heller de valmöjligheter beträffande fördelningen av betalt och obetalt arbete kvinnor och män ställs inför i samband med föräldraskapet.

Gruppen ensamstående män med små barn är relativt liten, 12 000 personer, vilket medför att alltför långtgående slutsatser om gruppens ekonomiska resurser inte alltid kan dras. Antal män som är ensamstående föräldrar till äldre barn är drygt tre gånger fler, 40 000 män. Ensamstående kvinnor som föräldrar är betydligt fler. Nästan 70 000 mammor till små barn och 131 000 mammor till äldre barn är med i analysen.

2.1 Tid och sysselsättning

Till skillnad från i merparten av övriga länder i Europa ingår i Sverige mammor med både små och stora barn till mycket stor del i arbetskraften. Den ojämna fördelningen av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män är dock särskilt uttalad i gruppen föräldrar med hemmavarande barn upp till 17 år. Andelen deltidarbetande bland småbarnsmammor är större än i någon annan grupp.

Den senaste svenska tidsanvändningsstudien visar att föräldrar arbetar fler timmar och har mindre fritid än någon annan grupp. Under ett vardagsdygn arbetar sammanboende småbarnsmammor i genomsnitt 9,4 timmar, varav 6,1 timmar obetalt. Småbarnspappor arbetar mest; 10,6 timmar varav 3,5 timmar obetalt. Både mammor och pappor till barn i åldern 7–17 år arbetar 10,0 timmar varav kvinnor utför 4,1 timmar som obetalt arbete och män 2,6 timmar. Sammanboende kvinnor med barn är den grupp som arbetar mest obetalt av alla. Jämförelser mellan ensamstående kvinnor och män med barn är inte möjligt att göra utifrån tidsanvändningsstudien.

Den huvudsakliga orsaken till kvinnors deltidarbete är den skeva fördelningen av ansvar för och arbete med hem och familj. Av mammor med barn i ålder 0–6 år arbetar 41 procent av alla ensamstående och 46 procent av alla sammanboende deltid. Motsvarande för pappor är 11 procent och 6 procent.

Att ha barn får därmed större konsekvenser för kvinnors än för mäns förvärvsarbete, vilket är ett exempel på ömsesidig påverkan mellan betalt och obetalt arbete. En hög grad av obetalt arbete minskar utrymmet för betalt arbete vilket får konsekvenser för kvinnors ekonomiska resurser.

2.2 Lön och inkomst

2.2.1 Månadslön

Kvinnors och mäns avtalade månadslön vid heltidsarbete skiljer sig kraftigt åt. Skillnaden är störst mellan föräldrar, inte minst ensamstående föräldrar. Lägst lön har ensamstående kvinnor med små barn, i genomsnitt 18 200 kronor. Den högsta genomsnittliga månadslönen har ensamstående män med små barn och sammanboende män med barn i åldern 7–17 år, cirka 27 000 kronor. Löneskillnaden är mindre mellan sammanboende småbarnsföräldrar. Mammor har genomgående lägre genomsnittlig månadslön än pappor.

2.2.2 Inkomster

Kvinnors inkomster varierar mindre än mäns under olika skeden i livet. Mäns inkomster förändras i en mer gynnsam riktning än kvinnors vid familjebildning och när barnen växer upp. Detta förklaras av att mäns betalda arbete ökar i samband med att de får barn och att kvinnors arbete minskar. Inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män för arbetsinkomst och förvärvsinkomst är också störst bland småbarnsföräldrar. Kvinnor med små barn har cirka 50–60 procent av motsvarande småbarnspappors arbetsinkomst. Skillnaden jämnas ut när andra inkomstslag läggs till.

2.3 Socialförsäkringsersättningar

Socialförsäkringsersättningar utjämnar till viss del skillnader mellan könen för såväl ensamstående som sammanboende föräldrar. Samtidigt pågår en diskussion om framförallt föräldraförsäkringen och huruvida den bidrar till att upprätthålla traditionella könsmönster.

2.3.1 Föräldrapenning

Av den föräldrapenning som tas ut vid barnets födelse, står kvinnor för den allra största delen, både i antal dagar och i kronor räknat. Totalt tar kvinnor ut 82 procent av ersatta dagar och män 18 procent. Sammanboende föräldrar är den största gruppen och den övervägande delen av beloppet går till sammanboende mammor.

Tabell 2.1 Föräldrapenning vid barns födelse efter livscykel 2002

Utbetalt, miljarder kronor, kvinnors andel, procent samt antal dagar under året

	Utbetalt		Andel %	Dagar	
	Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
Samtliga	11,2	2,4	82	124	33
Ensamstående	0,6	0,2	75	103	37
Ensam m barn 0-6 år	0,5	116	..
Sammanboende	10,7	2,3	82	127	33
Sambo m barn 0-6 år	10,5	2,2	83	135	34

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Det ojämna uttaget av föräldrapenning innebär att kvinnor i större utsträckning än män är borta från arbetsmarknaden under vissa perioder och under avsevärt längre tid.

Enligt en bilaga till långtidsutredningen² får detta lönemässiga konsekvenser. Kvinnor betraktas av arbetsgivare som en högriskgrupp och bestraffas lönemässigt vare sig de har planerat att skaffa barn eller inte. Om de får barn bestraffas de lite till. Män bestraffas först om de tar en längre tids föräldraledighet och därigenom signalerar till arbetsgivaren att de tillhör högriskgruppen. De bestraffas då lönemässigt mer än kvinnor. I bilagan finns även en diskussion och kunskapsgenomgång om sambandet mellan föräldraförsäkring och lönegapet, vilken visar att detta samband minskat över tiden men fortfarande är stort. Inkomstbortfall vid föräldraledighet beror på föräldrarnas inkomst och fördelning av ledighet. Vid låg inkomst spelar det inte så stor ekonomisk roll för hushållets ekonomi vilken av makarna som är hemma. Vid högre inkomst blir inkomstbortfallet större och det blir även betydelsefullt om ersättning tas ut för fem eller sju dagar per vecka.

I en studie av sambandet mellan inkomstnivå och hushållets uttag av dagar med föräldrapenning som återges i budgetpropositionen³ framgår att det finns ett samband mellan inkomst och antal dagar. Om kvinnan har inkomst över taket och mannen en lägre inkomst tar mannen ut 37 procent av dagarna. Om båda har inkomst över taket tar mannen ut 27 procent. När endast mannen har inkomst över taket tar män ut 14 procent av dagarna att jämföra med de 17 procent av dagarna för mannen när båda har lägre inkomst. Att notera är dock att det endast är 8 procent av hushållen där kvinnor har en inkomst över taket.

Vid föräldrapenning för vård av sjukt barn tar kvinnor ut 60 procent av beloppet och män 40 procent. Dagarna är mer jämnt fördelade mellan könen och antal dagar per person är betydligt färre än vid föräldrapenning i samband med barnets födelse. Det är heller inte så stor skillnad mellan det antal dagar som ensamstående och sammanboende tar ut.

Tabell 2.2 Föräldrapenning för vård av barn efter livscykel 2002

Utbetalt, miljarder kronor, kvinnors andel, procent samt antal dagar under året

	Utbetalt		Andel %	Dagar	
	Kvinnor	Män		Kvinnor	Män
Samtliga	2,0	1,3	60	6	5
Ensamstående	0,4	0,2	67	7	6
Ensam m barn 0-6 år	0,2	9	..
Ensam m. barn 7-17 år	0,2	6	..
Sammanboende	1,5	1,1	58	6	4
Sambo m barn 0-6 år	1,1	0,8	58	8	6
Sambo m barn 7-17 år	0,5	0,3	63	5	3

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Män har genomgående högre dagpenning än kvinnor. Den genomsnittliga dagpenningen är 25 procent högre för sammanboende kvinnor än för ensamstående kvinnor med små barn. Dagpenning vid födelse är en blandning av SGI-relaterade belopp och ersättning enligt grundnivå och lägstanivå. Föräldrapenning vid tillfällig vård av sjukt barn är väsentligt högre än vid födelse. Även här är genomsnittet högre för män än för kvinnor. Kvinnor med äldre barn har högre dagpenning än kvinnor med yngre barn.

² SOU 2003:36, En jämställd föräldraförsäkring?, Bilaga 12 till Långtidsutredningen 2003/04.

³ Prop. 2004/05:1 utgiftsområde 12.

Tabell 2.3 Genomsnittlig föräldrapenning per dag vid födelse/ vård av barn efter livscykel 2002

Medelvärde, kronor per dag

	Medelvärde födelse		Medelvärde vård av barn	
	Kvinnor	Män	Kvinnor	Män
Samtliga	309	446	636	786
Ensamstående	224	353	612	758
Ensam m barn 0-6 år	246	..	557	..
Ensam m barn 7-17 år	651	..
Sammanboende	318	455	642	790
Sambo m barn 0-6 år	331	463	618	785
Sambo m barn 7-17 år	181	365	681	799

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

2.3.2 Ohälsa

Utöver att vara samhällsekonomiskt kostsam, har ohälsan ekonomiska konsekvenser för individen på såväl kort som lång sikt.

Lägst sjukskrivning i åldern 20–64 år har personer utan barn. Ensamstående kvinnor med barn och sammanboende småbarnsmammor är överrepresenterade bland de sjukskrivna. Störst skillnad mellan könen återfinns i gruppen ensamstående föräldrar till stora barn. Skillnader mellan könen är betydande även i grupperna sammanboende små- och storbarnsföräldrar.

Skillnader mellan könen är betydande också när det gäller förtidspension. Bland annat beror detta på skillnader i förtidspensionens omfattning. Antalet förtidspensionerade kvinnor med barn är betydligt fler än motsvarande för män. Pensionens storlek skiljer sig dels mellan kvinnor och män, dels mellan ensamstående och sammanboende kvinnor. Ensamstående mammor till äldre barn har lägre förtidspension än sammanboende mammor till äldre barn. I gruppen sammanboende småbarnsföräldrar har männen lägre förtidspension än kvinnor, medan de i gruppen storbarnsföräldrar har betydligt högre ersättning än kvinnor. I pensionsbeloppen ingår ersättning från både offentliga system och avtalslösningar.

I utgiftsområde 10 i denna proposition görs en uppföljning av regeringens ohälsomål. Där framgår att kunskapen om den höga sjukfrånvaron är begränsad och behöver fördjupas. En faktor som lyfts fram är den ojämna fördelningen av betalt och obetalt arbete, där kvinnor i större utsträckning än män har att kombinera betalt förvärvsarbete med obetalt

omsorgs- och hushållsarbete. Kvinnor med barn i åldern 0–17 år, i synnerhet sammanboende småbarnsmammor, utför mer obetalt hemarbete och har mindre fri tid än någon annan grupp.

2.3.3 Pensionsrätt och premier

På grund av skillnader framför allt rörande lön och förvärvsarbetstidens omfattning är skillnaden mellan kvinnor och män stor när det gäller pensionsgrundande inkomst, PGI. Män har som föräldrar högre PGI än genomsnittet för alla män. Småbarnsmammor har lägre PGI än genomsnittet för alla kvinnor, men högre än genomsnittet för alla mammor med äldre barn.

Det pensionsgrundande belopp som ger pensionsrätt vid föräldraledighet, PGB, innebär emellertid en större komplettering av pensionsrätten för kvinnor än för män. Pensionsrätt efter livscykel finns inte tillgängligt, men för kvinnor i åldrarna 20–40 år beräknas PGB ge ett genomsnittligt tillskott på mellan 6 000 och 20 000 kronor per år. Detta motsvarar ett tillskott på 7–12 procent av den genomsnittliga PGI i åldersgruppen. Män kommer inte i någon åldersgrupp upp i mer än 2 000 kronor i PGB.

Skillnaderna mellan kvinnor och män med barn är stora också när det gäller privat pensionssparande. Bland ensamstående småbarnsföräldrar är andelen män som pensionssparar betydligt högre än andelen kvinnor samtidigt som män avsätter betydligt högre belopp. I gruppen sammanboende föräldrar är det en större andel kvinnor än män som har ett privat pensionssparande, men de sparade beloppen är lägre för kvinnor än för män.

2.4 Stöd vid arbetslöshet

Bland sammanboende var antal kvinnor med barn som någon gång under året fick ersättning från arbetslöshetsförsäkringen betydligt högre än antal män med barn, 96 000 jämfört med 58 000. Även som andel av befolkningen var sammanboende småbarnsföräldrar mer arbetslösa, 14 procent mot 11 procent för kvinnor och 9 procent mot 7 procent för sammanboende män med små barn. Ensamstående kvinnor med barn var väsentligt mer arbetslösa som andel av befolkningen än andra grupper. För dem som

genomgår arbetsmarknadsutbildning är mönstret ungefär detsamma men andelarna är lägre.

Det var dock en större andel sammanboende pappor än mammor som genomgick arbetsmarknadsutbildning. Vilka konsekvenser detta har för kvinnors och mäns möjligheter att skaffa sig egen försörjning är oklart.

2.5 Kapital

Underskott av kapital är avsevärt större än överskott av kapital även bland föräldrar. Minst överskott av kapital har gruppen ensamstående mammor. Småbarnsmammor har i genomsnitt 300 kronor och storbarnsmammor 800 kronor i överskott av kapital. Mest överskott av kapital har sammanboende storbarnspappor, 9 900 kronor.

Också när det gäller underskott av kapital är skillnaden stor mellan ensamstående mammor och övriga grupper av föräldrar. Ensamstående småbarnsmammor har i genomsnitt 3 600 kronor i underskott av kapital att jämföra med 13 000 kronor för motsvarande pappor. I gruppen ensamstående storbarnsföräldrar har kvinnor 6 200 kronor i underskott av kapital, medan män har 19 400 kronor.

Såväl avsaknaden av överskott av kapital som ett jämförelsevis lågt underskott av kapital kan tolkas som uttryck för ensamstående mammors utsatta ekonomiska situation. Framför allt torde det vara en lägre andel ensamstående mammor jämfört med övriga grupper föräldrar som kan låna pengar till bostadsköp. Andelen personer av befolkningen med underskott är större för föräldrar än för personer utan barn och andelen med överskott av kapital är lägre.

När det gäller sammanboende föräldrar är mönstret det samma som för ensamstående. Skillnaderna mellan könen är dock betydligt mindre.

2.6 Skatt

Ensamstående män med barn har högre inkomst och betalar mer skatt än den genomsnittlige ensamstående mannen. Småbarnsmammor betalar däremot mindre skatt än den genomsnittliga kvinnan. Föräldrar har genomgående underskott av kapital. Summan av skatt på

förmögenhet och fastighet är i huvudsak större för barnfamiljer än för personer utan barn.

Den sammanlagda skattens andel av bruttoinkomsten är 29 procent för kvinnor med barn. För sammanboende kvinnor med stora barn är andelen 31 procent. För män med barn är skatteandelen 34 procent till 35 procent.

2.7 Disponibel inkomst

2.7.1 Individuell disponibel inkomst

I detta avsnitt görs beräkningar av disponibel inkomst för olika grupper av föräldrar med barn. För en förklaring av inkomstslagen, se avsnitt 1.7.1.

Tabell 2.4 Sammansättning av individuell disponibel inkomst för ensamstående med barn 2002

Medelvärde, kronor per år samt kvinnors andel, procent

Inkomstslag	Medelvärde		Kvinnor i % av män
	Kvinnor	Män	
Faktorinkomst	148 200	283 100	52
Skattepliktiga ersättningar	+38 200	+34 300	111
Skattefria individuella bidrag	+5 000	+400	..
Familjestöd	+54 300	+33 900	160
Negativa transfereringar	-54 900	-104 000	53
Summa individuell disponibel inkomst	190 700	247 600	77

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Pappor har genomgående högre disponibel inkomst än mammor. Ensamstående mammor är den grupp som har lägst faktorinkomst (inkomst från lön, företagande och kapital), och tar emot mest transfereringar. Sammanboende kvinnor med barn har något högre faktorinkomst än ensamstående och mottar betydligt mindre familjestöd.

Såväl ensamstående som sammanboende pappor har avsevärt mycket högre faktorinkomst än motsvarande för kvinnor. Ensamstående pappor mottar lägre transfereringar, i synnerhet familjestöd, än ensamstående mammor. Sammanboende pappor har i särklass högst faktorinkomst och lägst transfereringar. Detta till trots har de ensamstående männen med barn högst disponibel inkomst av alla föräldrar.

Tabell 2.5 Sammansättning av individuell disponibel inkomst för sammanboende med barn 2002

Medelvärde, kronor per år samt kvinnors andel, procent

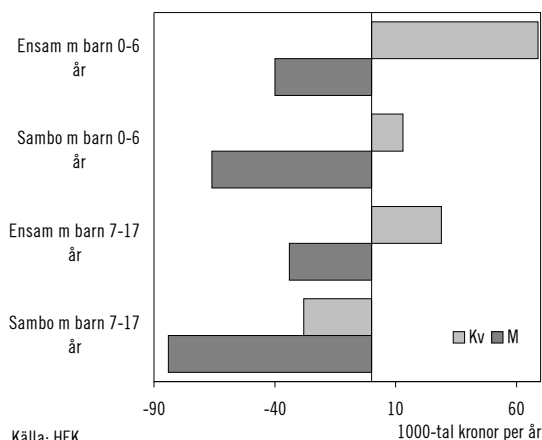
Inkomstslag	Medelvärde		Kvinnor i % av män
	Kvinnor	Män	
Faktorinkomst	165 300	306 400	54
Skattepliktiga ersättningar	+36 200	+21 000	172
Skattefria individuella bidrag	+2 500	+700	357
Familjestöd	+13 500	+12 100	112
Negativa transfereringar	-60 000	-108 900	55
Summa individuell disponibel inkomst	157 400	231 300	68

Källa: HEK, SCB, Finansdepartementets beräkningar

Diagram 2.1 över nettotransfereringar visar hur välfärdssystemet bidrar till att utjämna skillnader mellan kvinnors och mäns ekonomiska situation som föräldrar. Offentliga transfereringar kompenserar till viss del för bristande jämställdhet kopplat till den ojämna fördelningen av betalt och obetalt arbete mellan kvinnor och män.

Diagram 2.1 Nettotransfereringar till föräldrar 2002

Transferering, 1000-tal kronor

Källa: HEK

Med nettotransferering menas här skillnaden mellan summan av mottagna skattepliktiga ersättningar och skattefria bidrag och med avdrag för den skatt som betalats. Samtliga kvinnor med barn utom sammanboende kvinnor med äldre barn är nettomottagare. Pappor är genomgående nettobetalare.

2.7.2 Ekonomisk standard

För ensamstående föräldrar är standardnivån lägre än för övriga grupper, med undantag för den lilla gruppen ensamstående män med små

barn. Ensamstående kvinnors andel av mäns inkomst är lägre för föräldrar än för övriga ensamstående. Sammanboende kvinnor och män har per definition⁴ samma ekonomiska standard och har i varje fas av livsrytmen en högre ekonomisk standard än ensamstående.

Ensamstående kvinnor med barn har en lägre ekonomisk standard än sammanboende kvinnor med barn. När ett barn flyttar hemifrån höjs ekonomisk standard väsentligt vid i övrigt oförändrad inkomst.

För sammanboende är utgångspunkten i denna bilaga, såväl som i nästan all forskning om inkomstfördelning, att resurserna inom ett hushåll fördelas jämnt mellan medlemmarna. Detta antagande möter emellertid kritik bland annat från genusforskningen. Ett antal kvalitativa studier rörande ekonomiska förhållanden inom hushåll tyder på en ojämn fördelning av resurser mellan sammanboende kvinnor och män. Bland annat tyder en svensk studie på att kvinnors inkomst i större utsträckning går till hushållets löpande utgifter och konsumtion för barn. Mäns privata konsumtion står också för en större andel av hushållets utgifter än kvinnors privata konsumtion⁵.

2.8 Ekonomiska konsekvenser av föräldraskapet – ett typfall

Nedan görs en uppskattning av föräldraskapets ekonomiska konsekvenser under en tioårsperiod, 1994–2003. Typfallet utgörs av ett sammanboende par med två barn. Mannen är privatanställd tjänsteman och löneutvecklingen är den genomsnittliga för gruppen⁶. Kvinnan är kommunanställd och följer löneutvecklingen för denna grupp⁷. Båda arbetar heltid innan första barnet föds. Utöver ersättning för föräldrapenning inkluderas inte någon annan inkomst än den från förvärvsarbete.

Under den aktuella tioårsperioden får paret två barn, det första den 1 januari 1994 och det andra den 1 januari 1996. Parets uttag av ledighet

⁴ Detta eftersom makarnas sammanlagda inkomst relateras till antal personer i hushållet.

⁵ Nyman, C. (2002), *Mine Yours or Ours? Sharing in Swedish Couples*.

⁶ AM62SM0401, Medlingsinstitutet.

⁷ Lönestatistisk årsbok.

i samband med barnens födelse överensstämmer med det genomsnittliga uttaget. I beräkningen innebär det att kvinnan var hemma 11 månader och mannen en månad med varje barn.

År 1994 är ersättningen 90 procent av lönen. År 1996 har föräldrarna 30 dagar vardera, det vill säga varsin "mammamånad" respektive "pappamånad", för vilka ersättningen är 85 procent av lönen. Resterande dagar är föräldrapenningen 75 procent.

Åren 1994 och 1995 är mannens årsinkomst lägre än ersättningstaket på 7,5 prisbasbelopp, medan årsinkomsten övriga år överstiger taket. Dessa år får han därmed mindre än 75, 85 respektive 80 procent av sin lön i ersättning från föräldraförsäkringen, också vid vård av sjukt barn. Hänsyn tas genomgående till detta i beräkningen.

Många föräldrar och då i synnerhet kvinnor, förlänger i realiteten sin föräldraledighet genom att ta ut färre ersättningsdagar per vecka. Hänsyn till detta tas inte i beräkningen. Det innebär dels att inkomstförlusten från förvärvsarbete för många kvinnor i själva verket blir ännu större, dels att ersättningen från föräldraförsäkringen under den förlängda föräldraledigheten blir lägre per månad än i beräkningen. I beräkningen har inte heller tagits hänsyn till inkomstförluster på grund av utebliven löne- och karriärutveckling vid föräldraledighet och deltidsarbete.

Vid tillfällig föräldrapenning för vård av sjukt barn utgår beräkningen från det genomsnittliga antalet dagar med ersättning. Fram till 2001 grundas beräkningen på antalet dagar för småbarnsföräldrar, det vill säga 8 dagar för mammor och 6 dagar för pappor per år. Åren 2002–2003 utgår beräkningen från genomsnittet för föräldrar till stora barn; 5 dagar för mammor och 3 dagar för pappor per år.

Föräldrar har lagstadgad rätt att förkorta arbetstiden till 75 procent av normal arbetstid till dess barnet är åtta år. Denna rätt utnyttjas nästan enbart av mammor. I denna beräkning förvärvsarbetar kvinnan i typfamiljen 75 procent av heltid under åren 1995 och 1997–2003. Tillfällig föräldrapenning under dessa år baseras på denna deltidslön. Föräldrapenning i samband med det andra barnets födelse baseras på lönen vid det första barnets födelse.

Utgångspunkten vid beräkningen är årsinkomsten för kvinnan och mannen med reduktion för inkomstförlust vid föräldrapenning vid barns födelse, tillfällig föräldra-

penning och deltidsarbete. Därefter läggs ersättning till från föräldrapenning och slutligen räknas kommunal och statlig inkomstskatt bort.

I beräkningen används ett annat inkomstbegrepp än tidigare i bilagan. Stöd till barn i form av barnbidrag har bland annat inte tagits med.

Beräkningen visar att inkomstförlusten efter skatt för kvinnan och mannen i typfallet under tioårsperioden uppgår till 304 000 kronor för mamman och 10 000 kronor för pappan. Den ackumulerade inkomstförlusten efter skatt är för kvinnan 23 procent och för mannen mindre än en procent lägre än om paret inte hade haft några barn. Av den samlade inkomstförlusten för kvinnan härrör 50 000 kronor från föräldrapenning i samband med barns födelse i stället för lön. Den resterande inkomstförlusten på 250 000 kronor beror på att kvinnan arbetar deltid efter att barnen fötts.

Tabell 2.6 Nettoförändring av föräldraskap 1994-2003

Kronor

	Kvinnor	Män
Utebliven inkomst	-492 300	-22 300
Skatteförändring	188 600	12 200
Förändrad nettoinkomst	-303 700	-10 100
Förändrad pensionsbehållning	-51 900	-800
Sammanlagd förlust	-355 600	-10 900

Källa: Egna beräkningar

Vidare har konsekvenserna för kvinnans och mannens pensionsbehållning beräknats. Föräldrapenning är pensionsgrundande på samma sätt som lön och PGB för barnår tillkommer förutom denna. Pensionsbehållningen för dessa 10 år beräknas bli drygt 50 000 kronor lägre för kvinnan och 1 000 kronor lägre för mannen till följd av föräldraskapet. Den stora förlusten för kvinnan beror på deltidsarbetet.

Om kvinnan hade arbetat på heltid efter att barnen fötts skulle pensionsbehållningen bli 84 000 kronor högre än i typfallet ovan. Det innebär att pensionsbehållningen vid heltidsarbete blir högre vid föräldraskap än utan föräldraskap genom att PGB för barnår tillkommer. Föräldraskap i kombination med deltidsarbete ger en kraftig inkomstförlust som i viss omfattning kompenseras med barnårskatt.

Den lagstadgade rätten till deltidsarbete utnyttjas nästan inte alls av män vilket gör att den riskerar att konservera rådande strukturer på arbetsmarknaden samtidigt som kvinnan betalar

ett högre ekonomiskt pris för sitt föräldraskap än mannen.

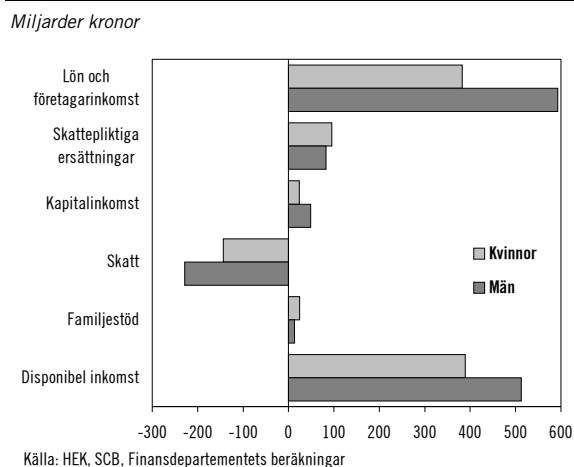
3 Slutsatser

I likhet med föregående år visar denna bilaga hur brister i jämställdheten mellan kvinnor och män tar sig ekonomiska uttryck. I årets bilaga analyseras särskilt föräldraskapets ekonomiska villkor och konsekvenser för kvinnor och män.

3.1 Marginella förändringar i ekonomiska resurser

Jämfört med föregående år kan endast små förändringar urskiljas när det gäller inkomst från arbete och ersättning från de olika försäkringssystemen. Kvinnor i samtliga livscyklar har lägre inkomst från marknadsarbete än män. Den lägre inkomsten av lönearbete reproduceras i socialförsäkrings-, arbetslöshets- och pensionsystemen eftersom individens marknadsinkomst ligger till grund för ersättning i dessa system. Som ett resultat av högre lön och fler arbetade timmar har män genomgående högre ersättning än kvinnor i socialförsäkringen. Däremot har kvinnor i flera fall en högre grad av nyttjande och får en större andel av de utbetalda beloppen än män. Som visades redan i förra årets bilaga har välfärdssystemen en utjämnande effekt på kvinnors och mäns disponibla inkomster.

Diagram 3.1 Disponibel inkomst 2002 efter olika inkomstslag

Hur skillnaderna mellan könen minskar när hänsyn tas till fler inkomstslag och skatt visas i diagram 3.1. För lön och företagarinkomst är kvinnors andel 65 procent av mäns inkomstsumma. När skattepliktiga ersättningar adderas ökar andelen till 71 procent och efter hänsyn till statlig och kommunal inkomstskatt är kvinnors andel 74 procent. När även familjestöden räknas in utgör kvinnors disponibla inkomstsumma 76 procent av mäns.

3.2 Mindre ekonomiska resurser för mammor än för pappor

Välfärdssystemen jämnar ut ekonomiska villkor även när det gäller kvinnor och män som föräldrar. Ändå har mammor genomgående mindre ekonomiska resurser än pappor.

En stor del av det arbete som kvinnor utför är obetalt. Tidsanvändningsstudien visar att föräldrar arbetar fler timmar och har mindre fri tid än någon annan grupp. Sammanboende kvinnor är den grupp som arbetar mest obetalt av alla, vilket sätter en gräns för omfattningen av betalt arbete. Jämfört med pappor arbetar mammor i större utsträckning deltid, är föräldralediga under längre tid och är oftare hemma med sjuka barn. Föräldraskap får därmed större konsekvenser för kvinnors förvärvsarbete än för mäns.

Inkomstskillnaderna mellan kvinnor och män är störst bland småbarnsföräldrar. Kvinnor med små barn har cirka 50–60 procent av motsvarande småbarnspappors inkomst. Pappor har genomgående större överskott av kapital och avsätter större belopp till privat pensionssparande än mammor. Samtidigt pensionssparar färre pappor än mammor, vilket också kan vara ett uttryck för pappors starkare ekonomiska ställning. Vidare betalar pappor mer skatt än mammor.

Skillnaden mellan könen när det gäller ekonomiska resurser tydliggörs också av att pappor genomgående är nettobetalare medan mammor med undantag för sammanboende kvinnor med äldre barn är nettomottagare av transfereringar.

Ensamstående mammor är den grupp av föräldrar som har det sämst ekonomiskt ställt. Det kommer till uttryck i såväl avsaknaden av överskott av kapital som i det jämförelsevis låga underskottet av kapital, men kanske framförallt av den låga arbetsinkomsten. Ett annat uttryck

för detta är gruppens stora beroende av ekonomiskt bistånd⁸.

Välfärdssystemen gör att skillnaderna i disponibel inkomst mellan olika grupper mammor och pappor är mindre än skillnaderna när det gäller inkomst från lön, företagande och kapital, så kallad faktorinkomst. Pappor har genomgående högre individuell disponibel inkomst än mammor. Ensamstående kvinnor med barn är mer beroende av transfereringar och har lägre ekonomisk standard än någon annan grupp.

Kvinnor med barn är i jämförelse med pappor särskilt utsatta när det gäller sjukskrivningar. Antalet förtidspensionerade mammor är också betydligt fler. Den större ohälsan bland mammor innebär i sin tur ekonomiska konsekvenser. Hur stora dessa är analyseras inte i denna bilaga.

Föräldraskapets ekonomiska villkor skiljer sig kraftigt mellan kvinnor och män. När det gäller ensamstående föräldrar utgör män en liten andel. Det är därför inte möjligt att genomgående redovisa uppgifter för denna grupp. Tillgänglig statistik tyder dock på att de ekonomiska villkoren för ensamstående män med barn snarare är att jämföra med villkoren för sammanboende män med barn än med ensamstående kvinnliga föräldrar.

De ekonomiska konsekvenserna av föräldraskapet förefaller i grunden vara samma för sammanboende som för ensamstående kvinnor. Konsekvenserna för män med barn, ensamstående såväl som sammanboende, är inte lika tydliga.

Välfärdssystemen utjämnar inkomstskillnader mellan könen och det innebär i praktiken att offentliga transfereringar till viss del kompenserar kvinnor för deras lägre andel marknadsarbete och större andel obetalt hem- och omsorgsarbete. Samtidigt kan diskuteras i vilken utsträckning socialförsäkringarna bidrar till att upprätthålla traditionella könsmonster i arbetsfördelningen, såväl i hemmet som på arbetsmarknaden.

3.3 Föräldraskapet kostar mammor mer än pappor

Även om offentlig sektor kompenserar inkomstbortfall i samband med föräldraskap är både de kortsiktiga och långsiktiga konsekvenserna större för kvinnor än för män.

Detta illustreras med ett räkneexempel som visar att inkomstförlusten efter skatt uppgår till 304 000 kronor för mamman och 10 000 kronor för pappan under en tioårsperiod. Jämfört med om paret inte hade haft några barn är den ackumulerade inkomstsumman efter skatt 23 procent lägre för kvinnan och mindre än en procent lägre för mannen. Vidare beräknas pensionsbehållningen för de tio åren till följd av föräldraskapet bli drygt 50 000 kronor lägre för kvinnan och 1 000 kronor lägre för mannen. Merparten av den ekonomiska kostnaden för kvinnan, både när det gäller inkomstförlusten och effekten på pensionsbehållningen, härrör från deltidsarbetet. Av den totala inkomstförlusten beror 50 000 kronor på föräldraledigheten och 250 000 kronor på deltidsarbete under perioden. Den ojämna fördelningen av deltidsarbete mellan mammor och pappor har därmed större konsekvenser för de ekonomiska resurserna än den skeva fördelningen av föräldrapenning vid barns födelse mellan mammor och pappor.

3.4 Jämn fördelning av arbete nyckelfråga för ekonomiskt oberoende

Ett av målen för regeringens jämställdhetspolitik är samma möjligheter till ekonomiskt oberoende för kvinnor och män.

Årets bilaga med fokusering på föräldraskapets ekonomiska villkor visar att det finns stora skillnader mellan kvinnor och män beträffande betalt och obetalt arbete och att kvinnor har sämre möjligheter till ekonomiskt oberoende än män.

Skillnaderna i omfattningen är särskilt tydlig bland barnfamiljer, där kvinnor tar ansvar för en väsentligt större del av det obetalda arbetet.

Visserligen kompenseras kvinnor till viss del via offentliga välfärdssystem men det innebär också att kvinnor påverkas i större utsträckning än män av förändringar och medför att kvinnor är mer känsliga än män för förändringar i skatter och transfereringssystem.

⁸ Prop. 2004/05:1 bilaga 3.

Som ett led i arbetet med att öka kvinnors möjligheter till ekonomiskt oberoende, är det angeläget att hitta vägar för att åstadkomma en jämnare fördelning av betalt och obetalt arbete mellan såväl mammor och pappor som övriga grupper kvinnor och män.

Avslutningsvis understryker denna bilaga vikten av att det även fortsättningsvis är nödvändigt att systematiskt analysera effekter för kvinnors och mäns ekonomiska situation i samband med förändringar i skatte- och bidragssystemen.